TRATATUL DE GRAMATICĂ A LIMBII ROMÂNE AL LUI FR. J. SULZER

DE

KLAUS STEINKE

În volumul II al scrierii sale *Geschichte des transalpinischen Daciens* Sulzer dă în capitolul III o *Grammatikalische Abhandlung von der walachischen Sprache* [1]. Cu cele 118 pagini ale sale, acesta e destul de cuprinzător și ocupă un loc important în edificiul teoriilor istorice ale autorului. Aici el speră să aducă dovezi suplimentare pentru teoria sa cu privire la migrațiune [2].

Prin *Istoria* sa Sulzer a elaborat o operă care nu și-a pierdut nici azi valoarea documentară, subliniată de Șăineanu, la timpul său, astfel: „Alminterea, nici un alt scriitor străin nu ne-a lăsat informațiuni atît de abundente despre starea noastră socială, despre obiceiuri, datini și ceremonii, ca istoricul austriac. E o scriere de cea mai înaltă valoare sub raportul cultural, o lucrare în mare parte exactă și solidă" [3]. Chiar Iorga — care în multe notații secundare lasă să se recunoască imaginea lui

[1] Fr. J. Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens das ist: der Walachey, Moldau und Bessarabiens, im Zusammenhang mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen*, vol. 2, Wien 1781. — *Tratatul* se află în vol. 2, p. 151—269.

[2] Această teză au preluat-o de la el Engel și Eder. Mai tîrziu a fost îmbrățișată și de Roesler. Sulzer încearcă prin lucrarea sa să aducă material suplimentar în favoarea acestei teze. Un argument important este lipsa în limba română a cuvintelor împrumutate de origine germanică. Acest argument a dominat multă vreme în discuție și abia în ultima vreme s-a dovedit că a fost supraevaluat. Cf. W. Bahner, *Die lexikalischen Besonderheiten des Frühromanischen in Südosteuropa*, Berlin, 1970, p. 40—44.

[3] L. Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, 1892, p. 33.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

negativă preluată de la Maior — constată că Sulzer a urmărit viața culturală a românilor „cu interes dar fără simpatie“ [4].

Franz Joseph Sulzer, elvețian de origine, a ajuns căpitan în serviciul Austriei [5]. La Brașov s-a căsătorit cu o săsoaică [6] și a obținut dreptul de cetățenie a acestui oraș [7]. În 1776 este chemat de Ipsilanti în Țara Românească, pentru a-i învăța pe fiii nobililor filozofia și dreptul și pentru a întocmi concomitent o culegere de legi. Această activitate n-a avut succes, aducîndu-i în plus pierderi financiare [8]. Cu toate acestea, anii petrecuți aici n-au fost timp pierdut pentru el : și-a adunat material pe care îl va prelucra ulterior în scrierea sa despre România. În 1791 a murit la Pitești de „lingoare“ [9]. Din aceste date reiese oricum că Sulzer cunoștea tot ceea ce descrie în opera sa din surse directe. În afară de aceasta, stabilise contacte directe cu Șincai, Maior și alți români de vază [10]. Mai era și membru al lojei masonice Sf. Andrei de la Sibiu [11].

Aprecierile privind caracterul lui Sulzer sînt, în majoritate, negative. Începînd cu Maior, apoi Budai-Deleanu, pînă la N. Iorga și D. Popovici, el este înfățișat ca un om nemulțumit cu viața de militar și care năzuia spre țeluri mai înalte [12]. Amărăciunea l-a dus pînă acolo încît să provoace, din ghinionul său personal, condamnarea unui întreg popor [13]. Numai rareori i se atribuie și trăsături pozitive. În cele din urmă, se afirmă că el nu a stăpînit limba română : „De altfel, Sulzer nu știa românește și, cînd protopopul vorbea în această limbă cu soția lui, 'Sască din Brașov', el nu răspundea nimic : înțelegea numai prin cunoștința ce avea de limbile latină și italiană și prin explicațiile ce-i dădea nevasta“ [14].

Unele caracterizări sînt, desigur, exagerate și explicabile cel mult doar pentru timpul lor. De exemplu, afirmația că Sulzer nu cunoștea limba română trebuie pusă sub semnul îndoielii. După ce citim *tratatul* său trebuie oricum să-i recunoaștem cunoștințe teoretice privitoare la limba română. E posibil doar ca el să nu fi fost în stare să le aplice prac-

[4] N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVII-lea*, vol. 2, București, 1969, p. 233.

[5] „...*von Franz Joseph Sulzer, ehemaligem k. k. Hauptmann und auditor*“ de pe coperta la *Geschichte des transalpinischen Daciens*.

[6] Sulzer, *op. cit.*, p. 101, „...dass ich auch wider ihren (der Sachsen) Willen eine Person aus ihrem Schoose zur Gattin erhalten habe“.

[7] Vezi studiul lui W. Bahner, *Das Sprach- und Geschichtsbewusstsein in der rumänischen Literatur von 1780—1880*, Berlin, 1967, p. 18 (în nota 35).

[8] Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 21 ; L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 33 și 360.

[9] N. Iorga, *op. cit.*, p. 197 și L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 33.

[10] S. Klein, *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, Vindobonae, 1780, în praefatio ; Iorga, p. 233 „un cunoscut al tuturor ardelenilor literați“.

[11] D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 278 : „la loge cultivait les idées cosmopolites et humanitaires...“. — Faptul că aparținea lojei de orientare cosmopolită și interesul său pentru filozofia iluministă ar contrazice poziția naționalistă din opera sa.

[12] N. Iorga, *op. cit.*, p. 196 ; D. Popovici, op. cit., p. 228.

[13] N. Iorga, *ibidem*.

[14] N. Iorga, *op. cit.*, p. 197.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

tic, deşi, după ce au fost menţionate cunoştinţele sale de italiană şi latină, chiar acest lucru pare puţin probabil. Sîntem, de aceea, de părere că aprecierile privind caracterul insuficient al cunoştinţelor sale de limba română sînt determinate de atitudinea lui în problema originii limbii române [15] şi în problema utilizării alfabetului latin pentru limba română. Un indiciu suplimentar pentru aceasta este faptul că problema cunoaşterii limbii române este menţionată mai ales în acest context [16].

Pentru noi este şi rămîne important — cum constată Iorga însuşi, care îl citează drept martor pentru lucrările cele mai diverse — *materialul cules* de Sulzer. Această calitate de mărturie opera sa a păstrat-o pînă azi. În primul volum al *Istoriei literaturii române*, dar şi în volumul III al *Istoriei Românieі*, sînt citate indicaţiile lui Sulzer despre folclor, teatru şi muzică [17]. Sulzer se sprijină pe opera lui Cantemir, înmulţind însă considerabil materialul prezentat de acesta pe baza unor constatări proprii [18]. Cel puţin este de presupus că şi părerile sale asupra limbii române merită să fie cercetate, deoarece, în afară de teoria migraţiunii şi de respingerea alfabetului latin, deocamdată se cunosc foarte puţine.

Dacă lăsăm la o parte aceste puncte vulnerabile, criticate pe bună dreptate, se poate recunoaşte ca ceva pozitiv că în capitolul citat din lucrarea sa a fost cercetată pentru prima oară minuţios limba română de către un străin. E vorba, în al doilea rînd, de cea de-a doua gramatică românească tipărită şi, prin aceasta, credem că s-a şi stabilit importanţa ei pentru lingvistica românească. În sfîrşit, lucrarea nu a rămas fără ecou în afara României, căci Diez a luat şi de aici informaţiile sale despre limba română [19].

Importanţa acestei lucrări se profilează o dată mai mult dacă o încadrăm în timp. Sulzer însuşi subliniază acest fapt în introducere, unde vorbeşte despre încercările sale de a găsi o gramatică românească, care i-ar putea servi de ghid pentru expunerile sale. Dar căutările lui pare că au fost zadarnice ; în nici o şcoală din Moldova şi Valahia nu se putea auzi ceva despre o gramatică valahică. De fapt se putea auzi, dar pînă la urmă se dovedea că este vorba doar de nişte proiecte neîncheiate încă. Aceasta e valabil şi pentru gramatica lui Văcărescu (Makareskul ?) şi

---

[15] Accentuînd elementul slav din limba română el a luat în mod conştient poziţie împotriva Şcolii ardelene.

[16] Amintim aici numai un pasaj din Iorga, *op. cit.*, p. 249, de unde reiese că Maior a luat poziţie „contra lui Sulzer, pentru că acesta, neştiind româneşte, îşi permisese a ataca pe filologii români şi a contesta că limba noastră se poate scrie cu caractere latine".

[17] Vezi indicele celor două opere.

[18] *Istoria Românieі*, vol. III, Bucureşti, 1964, p. 555 : „Ştirile date de Cantemir şi de Del Chiaro sînt reluate şi comentate către sfîrşitul secolului al XVIII-lea de către Fr. J. Sulzer, care le adaugă bogate observaţii personale, îndeosebi asupra dansului şi muzicii româneşti. De la Sulzer aflăm şi despre unele forme de teatru, ...".

[19] W. Bahner, *Das Sprach- und Geschichtsbewusstsein*, p. 42.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

pentru o gramatică din Blaj (Blasendorf) [20]. Succes avusese în căutările sale numai la Eustatievici, a cărui gramatică nu era de fapt tipărită, dar există sub formă de manuscris. De la el obține un exemplar, probabil copia din anul 1774 [21]. Cu această prezentare Sulzer a fost foarte de acord și din acest motiv a dorit să includă mari părți din ea — într-o simplă traducere — în opera sa (S, p. 152).

Abia în ultima clipă, adică cu puțin timp înaintea conceperii operei sale, aude ceva despre o gramatică tipărită ; era vorba de *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,* apărută la Viena cu un an înaintea lucrării sale. După această veste renunță la planul său inițial de a utiliza gramatica lui Eustatievici (S, p. 152).

Prin gramatica lui Klein [22], Sulzer se îndreaptă într-o nouă direcție. Dacă la început înclină să nu mai relateze despre limba română, de vreme ce apăruse această gramatică, după lectura ei constată că este necesar „und dass man endlich aus der kleinischen Grammatik die walachische Sprache schwerlich vollkommen wird einsehen, und kennen lernen ; so habe ich endlich die Mittelstrasse, in der man diese Materie abgehandelt finden wird, gewählet ; und diese bestehet darinn, dass ich weder allzukurz, noch zu weitläufig die vornehmsten Regeln der walachischen Sprache durchgehe, und wo ich in dem kleinischen Werkchen einige Unrichtigkeit, oder Undeutlichkeit bemerke, sie mit derjenigen Freymüthigkeit anzeige, die in Sachen, wo es um es um die Wahrheit, um die Aufnahme der Wissenschaften zu thun ist, auch dem besten Freunde nicht anstössig fallen darf" (S, p. 152).

Prin aceasta s-a deschis drumul pe care-l va urma Sulzer, după cunoștința cu gramatica lui Klein. Această gramatică l-a preocupat într-atîta, încît uită cu totul de Eustatievici, pe care — în afara mențiunii din introducere — nu-l mai citează. Ba există chiar puține repere din care să se vadă că l-a folosit. Asupra gramaticii lui Klein se insistă în mod direct în mai mult de 30 de locuri. Cum reiese din lucrarea sa, din introducere, el își apreciază „tratatul" ca o dispută critică cu *Elementa,* și nu ca o gramatică completă și originală.

Această schimbare de opinie este lesne de explicat, dacă avem în vedere caracterul deosebit al celor două gramatici. Eustatievici prezintă o gramatică descriptivă convențională, fără amănunte istorice, și mai întrebuințează încă alfabetul chirilic, fapt ce l-a determinat pe Iorga, pe nedrept după părerea noastră, s-o aprecieze ca „încercare naivă" [23]. Klein se concentrează îndeosebi asupra faptelor istorice, precum sînt originea limbii române, evoluția sunetelor și formelor din latină și folosirea în

[20] Sulzer, *op. cit.,* p. 151 și urm. (În cursul expunerii indicăm paginile din lucrarea lui Sulzer după sigla S ; pentru S. Klein folosim Kl, urmată de paginile respective). — Vezi și N. Iorga, *op. cit.,* p. 228 și urm.

[21] Vezi studiul introductiv al lui N. A. Ursu la gramatica lui Eustatievici *(Gramatica Românească),* București, 1969, p. XXXII.

[22] Vezi nota 10.

[23] N. Iorga, *op. cit.,* p. 223.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

scriere a alfabetului latin etc., pe care le motivează din punct de vedere istoric. Această orientare era — desigur — mai aproape de interesele proprii ale lui Sulzer decît descrierea lui Eustatievici.

Faptul că Sulzer apreciază, în principiu, pozitiv gramatica lui Klein reiese, pe lîngă diverse afirmații directe, și din aceea că el nu consideră că e necesar să scrie o gramatică nouă ; lucrarea sa nu poate fi apreciată ca atare din cauza caracterului ei fragmentar. Pentru informații suplimentare el indică mereu cititorului gramatica lui Klein, dacă nu are de făcut cumva corecturi (S, p. 153, 202, 210 etc.) ; ni se oferă, astfel, posibilitatea comparării celor două opere. Merită atenție, în primul rînd, adnotările critice ale lui Sulzer, deoarece ele n-au fost dezbătute pînă acum.

Situația cercetărilor referitoare la această problemă este foarte nesatisfăcătoare. În lucrări de lingvistică, studiul lui Sulzer abia dacă este pomenit, exceptînd cazurile unde se prezintă părerile sale despre originea românilor și a limbii lor. De cele mai multe ori, însă, acestea sînt redate incorect, cum remarca Șăineanu : „Dar nu este exact, că el (Sulzer) ar fi negînd caracterul romanic al limbii noastre ; din contra, el insistă a releva originea latină nu numai a limbei, dar și a obiceiurilor și a datinilor românești“ [24].

Astfel, nu este explicabil de ce Ionașcu nu se ocupă de Sulzer și nici de ce acad. Iorgu Iordan, obiectîndu-i lui Ionașcu prezentarea incompletă a gramaticilor, îl trece totuși cu vederea pe Sulzer [25]. Vinovat pentru această stare de fapt va fi fost locul pe care credea că trebuie acordat operei lui Sulzer în discutarea provenienței etnice și a originii limbii române. De altfel, a afirmat-o Școala ardeleană, care n-a înregistrat și n-a cercetat constatările sale lingvistice. Această lipsă nu este îndreptățită în nici un caz, cum vom arăta în continuare. Este, de asemenea, regretabil acest fapt, pentru că aici era vorba de prima prezentare cuprinzătoare și critică din partea unui străin, care ar fi meritat — de aceea — o dublă atenție. E important, înainte de toate, că are loc o primă dispută directă cu prima gramatică românească tipărită și, prin urmare, mai cunoscută. Toate aceste fapte pledează pentru necesitatea cercetării operei lui Sulzer.

Va fi obligația noastră să vedem ce fel de relații există între cele două lucrări, adică unde intervine critica lui Sulzer și cît este ea de îndreptățită. Dacă mai avem în vedere și ediția a II-a din *Elementa,* nu putem scăpa de impresia că Șincai a fost influențat indirect sau chiar nemijlocit de propunerile de îmbunătățire ale lui Sulzer.

O cercetare mai amănunțită întîmpină greutăți considerabile, deoarece terminologia e destul de imprecisă în ambele lucrări și nu poate fi apreciată după criteriile de azi. Lingvistica abia începuse în acea vreme

[24] L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 34.

[25] Vezi R. Ionașcu, *Gramaticii români*, Iași, 1914, Iorgu Iordan, *Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatica românească*, în LL, II, 1956, p. 163—196

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

să se manifeste cu o terminologie nouă. Multe noțiuni trebuiau să fie definite. Datorită acestei situații nu totdeauna se poate stabili clar atitudinea autorilor, deoarece argumentarea lor e deseori contradictorie, lucru neobservat pesemne de autori, pentru că nu-și dădeau seama de conținutul conceptelor folosite. Astfel, noțiunea importantă de „literă" se întrebuințează în aceste lucrări cu mai multe sensuri : literă, sunet, fonem. Această delimitare nesatisfăcătoare a conceptelor trebuie s-o avem în vedere, pentru a soluționa contradicțiile, uneori doar aparente. Explicațiile la noțiunile de „romano-dacic" și „slavo-roman" de asemenea nu se mai pot utiliza, deoarece vădesc o viziune prea mecanicistă despre procesele lingvistice. Aceste împrejurări au contribuit la neînțelegerea multor părți și la imaginea neclară asupra pozițiilor adoptate. Contradicțiile menționate nu pot fi înlăturate în totalitatea lor, dar printr-o înțelegere mai exactă a textului parte dintre ele se pot clarifica.

Asemănările celor două opere nu reies numai din compoziția lor, care e puțin relevantă, de vreme ce ordinea obișnuită era : fonetică, morfologie, sintaxă și, eventual, un lexic al limbii. Mai hotărîtor este interesul ambelor lucrări pentru originea românilor și a limbii vorbite de ei, pentru necesitatea și posibilitatea utilizării alfabetului latin. Acest interes se manifestă în cele două prefețe și scoate în relief atitudini contradictorii.

Dar chiar Sulzer a folosit alfabetul latin ; oricum, în această scriere el pornește de la valoarea fonetică germană pentru litere și dezvoltă, prin urmare, alte principii de scriere, diferite de etimologismul lui Klein. Punctul de plecare pentru Sulzer a fost scrierea chirilică, pe care el a transpus-o ori de cîte ori era posibil.

Al doilea punct de greutate al disputei, pe lîngă ortografie, era originea românei și înrudirea ei cu alte limbi. În ciuda polemicii, atitudinea lui Sulzer — față de gramatica lui Klein — e foarte pozitivă. În mai multe locuri laudă această primă gramatică românească, fără să renunțe însă, firește, la dreptul său la critică, dacă argumentele enunțate de Klein i se păreau insuficiente. Poate că s-a văzut obligat la această laudă, deoarece a prevăzut atacurile Școlii ardelene.

Ni se pare, de asemenea, important că Sulzer insistă de mai multe ori asupra faptului că româna este o limbă grea și cu drepturi depline. În această privință se află înaintea unor reprezentanți ai Școlii ardelene care considerau limba română un dialect al limbii italiene sau nu recunoșteau în structura ei nici o deosebire importantă față de limba latină.

ORIGINEA LIMBII

Problema originii limbii române este pentru Școala ardeleană strîns legată de preocupările privind originea etnică, legate la rîndul lor de problema continuității românilor în Dacia. Sînt probleme foarte diferite,

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

care nu pot fi susținute cu aceleași argumente. De aceea, vom renunța în continuare, în mare parte, la discutarea originii etnice și a continuității și ne vom referi mai cu seamă la problema lingvistică. În ciuda tuturor contradicțiilor care caracterizează poziția lui Sulzer în această direcție, se poate observa că el nu a negat niciodată în mod serios originea latină a românei. Și nici n-a respins ideea legăturii cu romanii; el apreciază chiar justețea acestor afirmații, căutînd la rîndul său noi argumente pentru susținerea lor [26]. Totuși — în opoziție cu Klein și Șincai, ale căror tendințe latinizante i-au părut exagerate — el a accentuat mai mult rolul elementului slav în limba română și, astfel, a ajuns la alte exagerări. Trebuie să recunoaștem aici că el avea întrucîtva dreptate, denunțînd caracterul artificial al stabilirii de etimologii latinești la cuvinte evident de origine slavă. Pe de altă parte, însă, a provocat el însuși, prin exprimarea sa neclară, o serie de neînțelegeri. Astfel, în unele locuri, se poate ajunge la părerea că el crede că româna ar fi o limbă slavă. Deși nici acum părerile despre rolul elementului slav nu sînt unitare, nimeni nu mai neagă — asemenea Școlii ardelene — importanța lui. În acest sens, critica lui Sulzer era îndreptățită; proporțiile nu erau, însă, potrivite totdeauna just.

De aceea, critica contemporană nu pleacă de la această problemă, ci de acolo unde Sulzer trage concluzii din constatarea că, după plecarea romanilor, românii au plecat temporar în sudul Dunării, reîntorcîndu-se, după o conviețuire cu slavii, în nordul fluviului (S, p. 237 și urm.). Prin această teorie a migrațiunii, a sprijinit interesele habsburgice. Deși aceste probleme nu au fost elucidate astăzi în ansamblul lor, totuși se adoptă părerea că în aceste teorii se pleacă de la concepții eronate asupra procesului de formare a poporului român [27].

Într-un alt punct al acestei probleme se vădește o corectare apreciabilă atribuită de regulă lui Maior. E vorba de teza lui Klein că româna provine direct din latina clasică, care apoi a fost *coruptă* [28]. Cît de importantă a fost o schimbare în această problemă se vede la Sulzer în mai multe rînduri. Astfel, el observă asemănări între italiană și română pentru care nu există repere în latină și de aici deduce că ar fi existat o limbă a țăranilor sau a poporului de rînd, care s-ar fi deosebit de limba clasică de limba cărților [29]. Această treaptă intermediară între italiană, română și latină, care există în evoluția acesteia din urmă, îl preocupă

[26] Sulzer. p. 6: „Ich streite den Walachen ihre römische Abkunft nicht ab, vielmehr werde ich in einem der folgenden Abschnitte einige ihrer Gebräuche anführen, die mit ihrer mehr lateinischen, als slavischen Sprache verglichen, es höchst wahrscheinlich machen, dass sie von römischen Geblüte abstammen".

[27] *Istoria Românieі*, vol. III, p. 775 și urm.

[28] Citîndu-l pe Klein ne referim la ediția I, fără să ne putem referi la contribuția lui Șincai la această operă. Amintim numele lui Șincai cînd ne referim la ediția a II-a.

[29] Prin „limbă a țăranilor" și alte expresii asemănătoare se face, după părerea noastră, o primă trimitere la latina populară.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

de mai multe ori pe Sulzer și el încearcă să o explice prin neomogenitatea coloniștilor (S, p. 36 și urm.). Această corectare adusă concepțiilor timpurii ale Școlii ardelene, acceptată ulterior în unanimitate, a fost așadar inițiată de Sulzer.

Pentru a nu da impresia că acordăm aici lui Sulzer o importanță mai mare decît merită și pentru a arăta cum justețea se îmbină cu absurdul, amintim teoria originală pe care el o leagă de lipsa familiei de cuvinte din „amare" în limba română. Astfel, el presupune că bărbații români trebuiau, după ce slavii au preluat conducerea politică, să folosească la petit lexicul femeii slave (S, p. 61 și urm.).

ALFABETUL ȘI ORTOGRAFIA

Alfabetul latin și ortografia latinizantă au devenit, pentru Școala ardeleană, un mijloc de evidențiere a originii latine a limbii române. Criticile împotriva părerilor lui Sulzer privind originea limbii române se datoresc, în mare parte, faptului că el nu a acceptat aceste principii ale lui Klein. Sulzer a afirmat doar că limba română nici nu poate fi scrisă cu ajutorul alfabetului latin. Astfel, opoziția față de aceia care presupuneau că acesta provine din *„firea"* românei [30] a devenit inevitabilă. Desigur, formularea lui Sulzer este exagerată și a fost contrazisă chiar de el, cînd a transcris exemplele sale în alfabetul latinesc. Dar în această problemă întîlnim mai multe aspecte distincte.

În primul rînd, e vorba de un argument istoric al lui Klein, care se bazează pe Cantemir, și anume că alfabetul latin ar fi fost întrebuințat de români pînă la consiliul de la Florența, adică pînă în secolul al XV-lea, și abia după aceea s-ar fi introdus cel chirilic (Kl, în prefață). De aici i-a fost ușor lui Sulzer să găsească obiecțiuni și să demonstreze că alfabetul chirilic a fost cunoscut și folosit cu mult înainte, în timp ce pentru alfabetul latin nu există nici un indiciu [31]. Chiar dacă cercetarea de azi nu este unitară încă în această problemă și părerile divergente se referă la timpul în care s-a introdus alfabetul chirilic (diferă cu cîteva secole), totuși e vorba în discuție de perioada secolelor IX—XII [32]. Nimeni nu mai insistă acum asupra secolului al XV-lea. Există, dimpotrivă, tendința acceptării secolului al X-lea [33]. În acest punct Sulzer are astfel dreptate.

Pledoaria lui Sulzer pentru alfabetul chirilic poate fi explicabilă, mai cu seamă dacă avem în vedere exemplele lui Klein și ale lui Sulzer. Sulzer a recunoscut că semnele alfabetului latin, bazat pe un alt sistem

[30] Vezi E. Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968, p. 203.
[31] E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 23 și urm.
[32] P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 13 și urm.; E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 21.
[33] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 19; E. Vîrtosu, *op. cit.*, p. 30.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

fonologic, nu sînt suficiente pentru scrierea sunetelor românești. Existau greutăți pentru redarea sunetelor *î, ţ, ş, j ; c* și *g* (înaintea lui *e, i).* Soluția lui Klein în această privință nu era prea fericită, deși a rămas încă mult timp valabilă. Șincai a adus, de aceea, îmbunătățiri considerabile în ediția a II-a, care s-au impus însă doar tîrziu. Alfabetul chirilic, mult mai cuprinzător, avea, pe de altă parte, un semn pentru orice fonem, astfel încît atitudinea lui Sulzer nu era pentru acel moment chiar așa de absurdă [34]. În cele din urmă a trebuit să se folosească semne diacritice pentru a trece peste aceste greutăți.

Scrierea etimologizantă din gramatica lui Klein a fost un alt punct de atac. În încercarea sa de a face vizibilă înrudirea românei cu latina și prin aspectul grafic, Klein s-a îndepărtat tot mai mult de limba vorbită, cum ne arată exemple ca *siesse, oct, siepte, siesse dieci, omilie, quât, demaniatia* etc. Critica lui Sulzer în această direcție se pare că a fost luată în seamă chiar de Șincai în ediția a II-a la *Elementa 1805,* deoarece aici se apropie din nou de limba vorbită [35].

Cît privește încercările de transcriere ale lui Sulzer, se poate spune că ele sînt și mai nefericite decît cele ale lui Klein, deoarece Sulzer pornește de la valoarea germană acordată sunetelor, ajungînd, astfel, la rezultate ciudate. Are greutăți mai ales cu volumul redus al corelării tonului sonor, cum reiese din insuficienta distincție între sonore și surde. Așa, de exemplu, el nu diferențiază sonora *z* și surda *s,* scriind deopotrivă *sid* pentru *zid, sapada* pentru *zăpadă* și *sila* (normal !) pentru *silă.*

Remarcabilă e constatarea lui Sulzer că contradicțiile între scrierea sa și cea a lui Klein ar mai avea și o altă cauză. El crede că ele ar proveni de acolo că amîndoi pornesc de la două dialecte deosebite ale limbii române. Reiese de aici cît era de importantă pornirea de la un singur dialect unitar. Sulzer îl preferă pe cel *transalpin* și evoluția ulterioară a limbii române scrise pledează pentru această opțiune a sa (S, p. 155 și urm.).

FONETICA

Ambele opere caracterizează insuficient și uneori contradictoriu sunetele, deoarece lipsea o terminologie fonetică precisă. Puțin ajută un indiciu ca : *s* ar fi, în opoziție cu *z,* un *s* plin, pe cînd alte sunete se pronunță sîsîind (S, p. 172). Trebuie să ai multă fantezie ca să deduci de aici corelația tonului sonor. Totuși, trebuie să ne străduim să punem în ambele opere indicațiile în concordanță cu terminologia de azi, pe cît este posibil.

---

[34] Pentru sunetele *î, ă, ţ, ş, j ; c* și *g* (înaintea lui e, i) existau în alfabetul slav semne distincte : Ѣ, Ъ, Ц, Щ, Ж, Ч, Ц.

[35] Astfel, găsim deja în ediția a II-a : *opt, siése zeci, o mie, demineatiaă,*

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

Este interesantă și constatarea lui Sulzer că *r* silabic, din limba slavă, este substituit în limba română printr-un *îr* : *tîrgu* (tîrgu) — *trg*.

În desemnarea grafică a acestui sunet, Klein, a dat desigur o soluție grafică mai bună *(â)* decît Sulzer (ü, üng), numai că el nu este consecvent în această direcție. Acest lucru l-a făcut abia Șincai în ediția a doua.

4. *iotacizarea lui e-*

În timp ce Klein menționează la pronunția lui *e-*, foarte pe scurt, că el ar suna ca și în latină, Sulzer subliniază pentru *e*, în poziția inițială, iotacizarea : *jeu, jell, jei* etc. Această scriere o întîlnim, de altfel, și în reeditarea gramaticii de către Șincai. Chiar dacă această scriere nu s-a impus, nu se poate justifica această omitere din partea lui Klein, care nu explică pronunția aceasta (S, p. 171 ; K1, p. 3).

5. *c—g(+e, i) s—z ș—j*

La descrierea acestor sunete, care sînt clar deosebite în alfabetul chirilic, Sulzer întîmpină greutăți considerabile, care se referă nu atît la caracterizarea fonetică a sunetelor, cît la ortografia lor. Astfel, el este în stare să prezinte grafic deosebirea între *dsch* și *tsch*, pentru ч și ц, La *sch* însă, pentru ж și ш, și la *s* pentru з și с încercările sale eșuează. Deoarece corelația tonului sonor nu a fost dezvoltată în sistemul consonantic german, Sulzer, care substituie acest sistem, nu are posibilitatea să identifice sunetele românești și cele germane. În privința lui *sch* sonor apelează, așadar, la limba franceză. În cazul lui *s* sonor, nu dă explicații suficiente [38].

Presupunerea lui Sulzer că sunetul *ș* ar fi fost introdus în limba română de către pecenegi e absurdă. Mai probabilă e constatarea că *descha* (j) a existat deja în latina vulgară.

6. *qu*

Din motive fonetice, Sulzer se opune introducerii semnului *qu* de către Klein. El nu vede nici o diferență între *c* și *qu* (S, p. 173 ; K1, p. 7).

7. *Zi (ț)*

Pentru acest sunet, găsim la Sulzer o altă mențiune indirectă referitoare la latina vulgară. Din evoluția comună în română și italiană a lui *t* el conchide asupra unei forme care a apărut încă în latina neliterară, deoarece contacte directe între cele două popoare nu existau (S, p. 176 ; Kl, p. 7).

8. *h*

În ce privește sunetul *h*, Sulzer constată că nu mai este pronunțat în cuvintele de bază din fondul de cuvinte latine. Și din această cauză

[38] Pentru Klein nu se pune, bineînțeles, această problemă, pentru că el nu pornește de la sistemul fonetic al limbii germane.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

crede că n-ar mai trebui să fie scris, așa cum face Klein. Sunetul *h* apare, în schimb, în cuvintele de origine străină, din perioade mai tîrzii, și are darul de a produce formațiuni hipercorecte. Aceasta se întîmplă mai cu seamă în dialecte *(hela, hesta)*[39].

9. *Diftongi, triftongi și cvadrupli*

Aici indicațiile lui Sulzer sînt la fel de insuficiente ca și cele ale lui Klein. Ca singură deosebire pozitivă, Sulzer menționează și triftongii. O îmbunătățire substanțială o găsim abia la Șincai, care face, în ediția a II-a, aproape întreg inventarul diftongilor.

✦

În concluzie, putem spune că Sulzer aduce, față de Klein, numeroase îmbunătățiri, cu toate că la el întîlnim eroarea gravă a substituirii sistemului fonetic german celui românesc în cursul explicațiilor. Astfel Sulzer deduce mai multe evoluții lingvistice din latina vulgară. În plus, dă indicații asupra evoluțiilor diferențiate în unele dialecte[40]. În cele din urmă, nu trece cu vederea faptul că în alfabetul chirilic există o serie de semne inutile limbii române.

MORFOLOGIE

Pentru toate compartimentele tratatului său despre morfologie, Sulzer întrebuințează, așa cum o și spune explicit în două locuri (S, p. 184 și p. 217), gramatica lui Klein, de la care se abate doar în puține locuri. Intenționat folosește aceleași paradigme, pentru a ușura înțelegerea acestora de către cititor. Putem însă constata unele abateri. Astfel apar chiar discuții despre probleme de istorie a formelor. Morfologia sa însă are în întregime un caracter mai fragmentar ; în multe locuri cere ca cititorul să se informeze din gramatica lui Klein, împotriva căreia n-ar avea obiecții.

A. DESPRE PĂRȚILE DE VORBIRE DECLINABILE ȘI INDECLINABILE

1. CAZUL

După ce amintește opinia generală din vremea sa, cum că declinarea substantivelor ar fi dispărut, cazurile exprimîndu-se doar cu ajutorul articolului, Sulzer cercetează formele articolului hotărît și nehotărît și ajunge la concluzia că ele ar proveni din vechi forme cazuale. Astfel recunoaște în *unei, unui, unor* vechile forme latine *unae, unius,*

[39] Șincai de altfel respinge grafia *hom* și scrie *om*.
[40] Sulzer a găsit în unele graiuri *Jin, Jine, Chier, Kiatra* în loc de *vin, bine, fier, piatră* (p. 175).

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

unorum. Dacă această părere poate fi acceptată, explicațiile sale referitoare la articolul hotărît sînt inacceptabile. El socoate că *a, pe, de la* ar fi articolul propriu-zis, deoarece stau în fața cuvîntului, pe cînd în *-ul, -lui, -lor,* crede că a găsit obișnuitele terminații cazuale din latină, unde *l* provine din *s*. Sulzer nu se simte — pare-se — prea bine la aceste afirmații, denumindu-le *„fugitive"* și pe care nu dorește să le impună nimănui (S, p. 184—193).

Într-un loc mai aduce lui Klein o critică justă, cînd susține absurditatea vocalei duble în *domna-a*. Această scriere este într-adevăr nemotivată.

2. FORMAREA PLURALULUI

Regulile lui Klein sînt enunțate prescurtat și exemplele sînt scrise altfel. Se critică folosirea cuvintelor *fil (fir)* și *gran (grîu),* deoarece nu fac parte din limba poporului.

Criticînd formarea pluralului substantivelor feminine în *-ea,* Sulzer săvîrșește o eroare. El cuprinde în acest grup și cuvîntul *femeie* și afirmă apoi că nu există forma *femelele* și ca atare nici *turturelele*. În acest caz Klein are dreptate și nici n-a socotit *femeie* ca făcînd parte din acest grup (S, p. 204 și urm. ; Kl, p. 20—24).

3. GENUL

„Lipsa" neutrului în română, constatată și de Klein, Sulzer o interpretează ca un indiciu în plus pentru înrudirea românei cu celelalte limbi romanice, la care, de asemenea, s-a pierdut această categorie. Pentru feminine el înregistrează terminațiile *-a, -e, -é, -ea,* dintre care Klein menționează numai pe *-a* și *-e*. E nouă și afirmația că neutrele latinești devin, în română, în afară de cîteva excepții, masculine.

La formarea unor substantive feminine din forme masculine Sulzer critică de la început ortografia lui Klein, care îl duce pe cititor pe o cale greșită. *Vaccaritia* ar trebui să fie scris *Wakaritze,* de unde ar rezulta că este vorba de un sufix slav de derivare. Un alt sufix slav Klein l-a trecut cu vederea, deoarece nu specifică cuvintele în *-ka : Zigánka, Stánka, Moldoweanka, Brankoweanka*. De vină ar fi, după părerea lui Sulzer, orientarea unilaterală spre limba latină a lui Klein în concepererea gramaticii (S, p. 203 și urm. ; Kl, p. 18—19 și p. 24—25).

4. GRUPUL : *substantiv + adjectiv (și adjectivele pronominale)*

Aici Sulzer acceptă paradigmele lui Klein și nu le duce, de aceea, pînă la capăt. Îmbunătățirile sale ortografice nu sînt prea consecvente, deoarece acceptă în continuare dublarea vocalelor finale, deși puțin înainte a criticat această stare de fapt.

Eexemplele cu *acest* sînt noi. Ele lipsesc la Klein. În *Elementa, acest* este abordat numai la pronumele demonstrative. Spre deosebire de Sul-

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

zer însă nu apar formele în *-a (acestor — acestora)*. Foarte probabil că Sulzer se bazează aici pe gramatica lui Eustatievici, unde apar mai multe paradigme cu *acest*. *Această slavă* e chiar o formă identică. La paradigma masculină a lui folosește doar *om* în loc de *prunc* și menține prepoziția *pe* la acuzativ în loc de *pre*. În ciuda acestor devieri și a unor greșeli de tipar care îl diferențiază de Eustatievici, se pare că în acest loc există una dintre puținele influențe directe ale gramaticii acestuia asupra lui Sulzer [41].

În adnotările la aceste exemple, Sulzer mai afirmă că substantivul după adjectiv demonstrativ nu are articol și îl cere, dacă ordinea se inversează. Cu formulări foarte imprecise mai vrea să sugereze că la feminin poate interveni, la genitiv-dativ, o schimbare a vocalei *(Newasta, newestei)*.

5. PRONUMELE

Putem menționa la început deosebirile ortografice : iotacizarea pronumelor personale începute cu *e* se face în mod vizibil ; în locul lui *mene, tene* apar *mine, tine ;* *ă*-ul din *tău* — la Klein *tau* — se sugerează prin *teu ;* forma de dativ plural la persoana 1 și 2 se scrie greșit, fără nici un motiv, în forma monoftongată : *no, wo*.

Mai importantă e întregirea numărului formelor făcută de Sulzer, care are parțial în vedere chiar și formele neaccentuate ale pronumelui personal. Ele nu sînt menționate în paradigma din *Elementa*. Astfel, el pomenește de *me, ne, tiz* (îți), *we* și *li*. Ultimul apare eronat la singular, persoana a treia. Se pare că avem de-a face, la aceste forme, cu contribuția originală a lui Sulzer, căci nici în paradigmele lui Eustatievici nu sînt înregistrate formele amintite.

Pentru toate celelalte forme ale pronumelui îl indică pe Klein și dicționarul proiectat de acesta (S, p. 200—202 ; Kl, p. 26 și urm.).

6. COMPARAȚIA

E interesant aici că numai Sulzer menționează forma de astăzi *cel-mai*. Ea nu se găsește nici în prima și nici în a doua ediție din *Elementa*. *(Tschell mai mare* — cel mai mare ; S, p. 207/8).

7. NUMERALUL

Sulzer vede și aici preocuparea de bază a lui Klein în a adapta exemplele date principiilor sale de scriere. Totuși, el ajunge astfel la o corectare pe care o mai întîlnim ulterior în ediția a II-a a lui Șincai. El face distincție, la numeralele ordinale, între un „prefix" masculin *al-* și unul feminin *a-* și critică cu această ocazie în mod direct pe Klein. Sulzer scrie *aldojele, altrejele* în loc de *adoillea, atreillea* (S, p. 211/2 ; Kl, p. 33/4 ; Șincai, p. 48/9).

[41] Vezi *Gramatica Românească*, p. 38.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

8. ADVERBELE

Înainte de a repeta majoritatea adverbelor din *Elementa* în ortografia sa, Sulzer menționează formarea adverbului din adjective cu sufixul *-esc*. El crede că forma cu *-eschty (-ești)* ar fi adverb. Formele corecte le găsim în *Elementa : domnesce (-ește)* în loc de *domneschty (-ești)*.

B. DESPRE VERB

1. REFERITOR LA CLASIFICAREA VERBELOR

Tratînd verbele auxiliare *sînt* și *am* Sulzer critică deja tendințele de arhaizare ale lui Klein, care se manifestă prin formarea infinitivelor în *-re*. Pentru el infinitivul este *awea (avea)* și nu *awere (avere)*. El îl învinovățește în acest caz pe Klein de inconsecvență și imprecizie, deoarece și Klein a recunoscut de fapt că forma în *-re* nu e valabilă în limba populară [42]. Potrivit lui Sulzer, forma menționată ar fi artificială și nu vie, nici în limbajul savanților. Singura îndreptățire o găsește în limbajul poetic, în vederea echilibrării versificației. În afară de aceasta, infinitivul cu *-re* a devenit substantiv.

Pe baza acestei polemici privind forma infinitivală în *-re* Sulzer ajunge și la o nouă clasificare a verbelor, care, de altfel, nu conține nici o schimbare substanțială, deoarece formele sînt doar scrise la infinitivul scurt, iar gruparea verbelor nu e schimbată. În locul împărțirii în : *-are, -ére, -ere, -ire* el scrie respectînd uzul obișnuit și real : *-á, -ea, -e, -i*. Acest lucru n-are nici o influență asupra paradigmelor, pe care, exceptînd schimbarea redării ortografice, el le menține.

Verbele conjugării a patra sînt, potrivit părerii sale, mai ales de origine slavă : „Was die vierte im Infinitivo in ein langes I, als Dormi, sich endigende Konjugation anlangt, über welche in der walachischen Sprache so viele, zumal die meisten aus der slavischen Sprache abstammenden Zeitworter gehen, so mag, . . ., schon dieses genug seyn, ..., wenn ich als Regel festsetze, dass sie allenthalben ein i annimmt, wo die erste, die zwote und dritte ein E und U hat“ (S. p. 224).

2. TIMPUL

Și aici Sulzer se împotrivește tendinței de arhaizare a formelor pe care o întîlnim la Klein. Acesta deseori reduce formele la o stare istorică anterioară, nerespectînd limba poporului. Pentru *imperfect* și *perfect* Sulzer citează numai formele contrase — pe care de altfel le și regăsim la Eustatievici, ele fiind introduse și în ediția a II-a a lui Șin-

[42] Klein, p. 40 : „Vulgus in colloquis solet omittere ultimam syllabam RE Infinitivi Praesentis“.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

cai la *Elementa : laudám, laudái, laudá, ... laudái, laudaschy, laudá, ...* în loc de *laudauam, laudauai, laudaua, ... laudaui, laudauai, lauda* etc.

Preteritul absolut — discutat de Klein în gramatica sa — nu se utilizează, potrivit lui Sulzer, în vorbirea curentă.

Despre *viitor* Sulzer menționează încă o dată că Klein și-ar aduce el însuși corecturi, folosind formele scurte ale infinitivului.

Referitor la forma *jeu am fost laudat* el crede că nu ar fi vorba de un pasiv, ca în italiană, ci de timpul trecut, deoarece pasivul e format cu ajutorul pronumelor *me, te, se* etc.

SINTAXĂ

Din volumul sintaxei reiese ce importanță redusă i-au acordat Klein (10 din 110 pagini) și Sulzer (6 din 118). Acest raport nu e ceva ieșit din comun, deoarece gramaticile mai vechi acordau o pondere mai mare morfologiei și foneticii. Această subapreciere a sintaxei reiese și din faptul că aici Sulzer îl folosește cel mai mult pe Klein, pe care-l imită și abia dacă face unele corectări. Ba se pare că el a crezut chiar că o tratare mai profundă a acestui domeniu n-ar fi necesară ; el a efectuat numeroase reduceri și redă doar o parte a regulilor lui Klein. Astfel, el citează numai următoarele șase puncte :

1. Pierderea articolului, dacă lipsește o precizare mai amănunțită *(taja lemn nu piatra — tipa legn nu piatra)*. În acest punct se și menționează că semnificația ablativului latinesc se exprimă prin articolul (!) *de la* respectiv *cu*.

2. La obiecte însuflețite se obișnuiește uzul lui *pe* sau *pre* la acuzativ.

3. Se repetă părerea eronată că *o* și *l'* sînt articole *(loat ai Kuzitul ? l'am loat. -Dătutiau cutitul ? l'au dat)*.

4. De la Klein e preluată postpunerea auxiliarului în propoziții interogative de tipul : *wenit ai ? — Facut au ?*

5. La numerale mai mari decît 20 se folosește prepoziția *de*.

6. Se pomenește acuzativul dublu *(me schudeka pe mine reu. — te judeca pe tene reu)*.

Cu acestea se surprinde doar o parte infimă a sintaxei românești și puținele cuvinte spuse de Klein sînt încă reduse. Sulzer vrea să îmbunătățească situația prin citarea exemplelor din Klein și lasă pe seama cititorului să descopere de aici reguli.

O singură intervenție împotriva lui Klein o întîlnim cînd spune că în *Elementa* s-a trecut cu vederea că formele negative ale unor adjective se formează cu prefixul slav *ne- (neinwezzát)*.

În ciuda acestor coincidențe în privința conținutului ale celor două opere, în acest domeniu, este de recunoscut totuși un unghi oarecum diferit în abordarea sintaxei românești. Klein subliniază în mai multe

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

rînduri că nu trebuie să trateze sintaxa ca atare, deoarece ea coincide, aproape întru totul cu cea latină și poate fi urmărită pe baza acesteia. El s-a străduit doar să culeagă puținele abateri de la sintaxa latină. Sulzer are o altă părere, incluzînd în rîndul limbilor apropiate și italiana și slava, cu care ar avea unele asemănări, fără să vină, însă, cu dovezi în acest sens. Pe lîngă această lărgire a perspectivei sugerează și o limitare față de regulile enunțate de Klein, cînd spune că ele au o valoare relativă pentru *„valahii transalpini"*. Dar nu dezvoltă nici aici mai pe larg această idee (S, p. 232).

LEXICUL

Aproape o treime din „tratat" e ocupată de cercetarea lexicului (S, p. 233—269), ceea ce permite presupunerea că Sulzer găsește aici pentru sine un aspect esențial al limbii române. Deja critica sa față de ortografia lui Klein nu s-a limitat la semnalarea opoziției între scriere și pronunție, ci a avut în vedere tendințele de mascare a originii slave a cuvintelor și formelor. În afară de aceasta, în mai multe locuri „tratatul" critică folosirea unor cuvinte latinești neobișnuite în limba română. Sulzer afirmă că Klein denaturează cuvinte, inventează etimologii, pentru a dovedi originea latină a limbii române și a nega contribuția slavă. Astfel, se opune cu tărie părerii că partea slavă în vocabular ar fi neînsemnată și s-ar limita numai la limba cancelariei și cea bisericească.

În teoriile sale, el pornește de la Thunmann, și pe baza calculelor acestuia asupra lexicului constată că 4/8 sînt cuvinte de origine latină și 3/8 de origine slavă. Restul vocabularului s-ar compune din elemente grecești, turcești și de altă origine. Foarte redus e elementul gotic. Pentru teoria migrațiunii, influența slavă are o importanță mare, deoarece Sulzer vede aici o dovadă a conviețuirii între slavi și români, lucru posibil, după părerea sa, exclusiv în sudul Dunării.

Împotriva acestei teorii, preluată apoi de Roesler, s-au ridicat vocile mai multor latiniști. Referitor la această dispută există numeroase studii, așa încît nu ne mai ocupăm de ea.

Mai importante sînt constatările liu Sulzer referitoare la lexic și care în realitate nici nu sînt atit de absurde. El știe că e greu să lucrezi pe bază de cifre și nu vrea să insiste asupra părții slave de 3/8. Și posibilitățile etimologiei el le apreciază critic, afirmînd că nimic n-ar fi mai ușor decît să forțeze asemănări între cuvintele unei limbi cu cele ale altor limbi.

Interesante sînt listele de cuvinte. În ele Sulzer arată că există asemănări între latină și română, care diferă de italiană. Această constatare e lărgită prin argumentul morfologiei. Într-o altă listă el numește asemănările româno-slave importante pentru teoriile sale istorice. În cele din urmă dă o privire generală asupra asemănărilor lexicului românesc

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)

cu latina și slava. Aceste cuvinte sînt asemănătoare și cu cele germane și sînt un bun comun al indo-europenei.

Din presupusele 400 de asemănări româno-slave sau din etimologiile slave pentru cuvinte românești aproape 2/3 sînt corecte, lucru pozitiv pentru o cercetare din acel timp. Se poate vorbi, în consecință, de o contribuție importantă în domeniul etimologiei.

GRAMMATIKALISCHE ABHANDLUNG VON DER WALACHISCHEN SPRACHE

ZUSAMMENFASSUNG

Franz Joseph Sulzers *„Grammatikalische Abhandlung von der walachischen Sprache"*, die 1781 im 2. Band seiner *„Geschichte des transalpinischen Daciens"* erschien, fand bisher nicht das Echo, das ihr zukommt. Ihre Bedeutung wird allein schon dadurch erhellt, dass hier die 2. gedruckte Grammatik der rumänischen Sprache vorliegt, die zudem vorgibt, die erste in vielen Punkten zu verbessern.

An über 30 Stellen geht Sulzer direkt auf seine Vorlage ein, wobei er neben gelegentlicher Anerkennung mit kritischen Bemerkungen nicht spart. Der Hauptangriffspunkt ist für ihn die bei Klein in der Orthographie, Lexik und Etymologie klar erkennbare Latinisierungstendenz, die den slavischen Einfluss auf die rumänische Sprache fast vollständig leugnen möchte. Hierbei schiesst Sulzer manchmal über das Ziel hinaus, ohne aber die lateinische Basis des Rumänischen ernsthaft in Frage zu stellen.

In der Phonetik waren folgende konkrete Verbesserungen zu verzeichnen: ausführlichere Erklärungen zu den Lauten *i*, *a* und dem auslautenden *-i* sowie die Angabe der Jotierung des anlautenden *é-*. In der Morphologie zeigen sich einige Ansätze zur historischen Deutung der Deklinationsformen, die für den unbestimmten Artikel akzeptabel sind. Ferner werden beim Personalpronomen die unakzentuierten Formen berücksichtigt. Die Bildung des Superlativs mit *cel mai* wird erwähnt. Bei der Bildung der Ordinalzahlen wird erstmals auch durch die „Präfixe" *a-*, *al-* das Genus unterschieden. Sehr umfangreich sind die Anmerkungen zur Lexik, die mit einer Liste von 400 Wörtern, die slavischen Ursprungs sein sollen, abschliessen. Etwa zwei Drittel dieser Beispiele sind heute allgemein akzeptiert, so dass man hier von einer bemerkenswerten Leistung Sulzers sprechen kann.

Interessant ist schliesslich der Hinweis auf das Vulgärlatein *(Bauernsprache)* als Ausgangspunkt für das Rumänische, der damit schon vor Maior formuliert wurde.

BDD-A1513 © 1971 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:47:44 UTC)